

ԺՈՂՈՎՐԴԱՅԻՆ ՊԱՏՄՈՒԿԱԾՔ

Printed in Egypt

891.71

5-80

ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ

Հրատարակիչ, ՀԱՅԿ Ս. ԲԻԻՐԱՏ

66րդ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ

25 NOV 2010

ԿՈՄՍ ԼԵՒ ԹՈՂՍԹՈՅ

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ՊԱՏՄՈՒԱԾՔ

ՄԱՐԴԻԿ ԻՆՉՈՎ ԿՂՊՐԻՆ

ԹԱՐԳՄ. Ե. Բ.

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆՆԵՐՈՒՆ ՅԱՏՈՒԿ

ՏՊԱԳՐ. ՀԱՅԿ Ս. ԲԻԻՐԱՏ

H. Burat

ԱՂԵԲՍԱՆԴՐԻԱ

1938

Printed in Egypt

23 SEP 2013

14162

23678 - 59

ՄԱՐԴԻԿ ԻՆՉՈՎ ԿԱԳՐԻՆ

Ա.

Տունէ և հողէ զուրկ հնակարկատ մը կար որ զաւակներուն հետ՝ գիւղական խրճիթի մը փոքր սենեակին մէջ կը բնակէր և ապրուստը կը ճարէր կօշիկներ շինելով։ Հացը սուղ էր, աշխատութիւնն ալ աժան, որով ստիպուած էր ամբողջ վաստակը ուտեստեղէնի ծախսել։

Կօշկակարը և կինը միայն մէկ հատ մուշտակէ վերարկու ունէին, ան ալ հին։ Երկու տարիէ ի վեր մարդը կը խորհէր նոր վերարկու մը շինելու համար ոչխարի մորթ գնել։

Ձմրան մօտ, կօշկակարը երեք բուլլիի գումար մը խնայած և ի պահ դրած էր կնոջը սնտուկին մէջ. ասկէ զատ, գիւղացիները 5 բուլլիի և 20 կոպէկի չափ գումար մը կը պարտէին իրեն։

Ձմեռ առաւօտ մը, մարդը որոշեց գիւղ իջնալ, նոր վերարկուն գնելու համար։ Ծապիկին վրայէն հագաւ կնոջը չինական, դեղին կտաւով շինուած պարեգօտը, վրայէն ալ իր լաթէ վերարկուն. գրպանը խոթեց երեք բուլլիի թղթադրամը, և նախաճաշը ընելէ վերջ՝ գաւազանը առաւ դուրս ելաւ։

«Հինգ բուլլիի գիւղացիներէն պիտի առնեմ, կը մտածէր ինքնիրեն, երեք բուլլի ալ գրպանս կայ։ Այս գումարով, ոչխարի մորթէ վերարկու մը կարելի է գնել»։

Կօշկակարը գիւղ հասաւ և գիւղացիներէն մէկուն խրճիթը մտաւ։ Մարդը զուրկ սրտով էր, թէ և կրնար

մերժեց նոյն պահուն դրամ տալ, սակայն, խոստացաւ շաբաթ պարտքը զրկել ամուսնոյն միջոցաւ։ Ուստի զիւղացիի մը գիմեց. ան ալ երգումով ըսաւ, թէ՛ դրամ չունէր և հանեց քսան կոպէկ վճարեց, կօշիկներու նորոգութեան համար։ Կօշկակարը փորձեց վարկով ոչխարի մորթ ձեռք ձգել, սակայն վաճառականը մերժեց։ «Դրամը բե՛ր» ըսաւ վաճառականը «և վերջը ուղածդ ընտրէ, ապառիկ բան ծախելուն համը առած եմ»։

Այսպէս՝ հակառակ կրած նեղութիւններուն, կօշիկներու նորոգութեան համար ստացած քսան կոպէկէն զատ ոչինչ ձեռք ձգեց, ու յուսահատութենէ մղեալ այդ քսան կոպէկը օղիի տալէ վերջ գէպի տուն ճամբայ ելաւ։

Առաւօտուն շատ մօտ էր, սակայն հիմա, առանց ոչխարէ վերարկուի, օղին խմելէ վերջ ինքզինքը տաք կը զգար։ Գաւազանը սառած գետնին զարնելով կը յառաջանար ու ինքնիրեն կը մրմնջէր։ —

«Առանց վերարկուի ինքզինքս տաք կը զգամ։ Քիչիկ մը օղի ճնկեցի ու ան ներսս չրջան կ'ընէ կոր։ Վերարկուի պէտք չունիմ. շատ աղէկ եմ՝ և բոլոր ցաւերս ալ մոռցած։ Ահա աս տեսակ մարդ մըն եմ ես, վերարկուն ի՞նչ պիտի ընեմ. ամբողջ կեանքիս մէջ վերարկուի եմ. ի պէտք չունիմ։ Միայն թէ մեր կիներ քէն պիտի ընէ հետս. ըրածը պարզապէս ամօթ է, իրեն համար աշխատիմ, ան ալ հետս այս կերպով վարուի։ Լա՛ւ, քիչ մը սպասէ։ Աստուած վկայ քեզի կը սորվեցնեմ եթէ ստակը չի բերես։ Քսան կոպէկը ձեռքիս մէջ դնելով կը կարծես թէ զիս կրնա՞ս խաբել։ Քսան կոպէկով ի՞նչ կրնայի ընել խմելէ զատ։ Լաւ եթէ դուն ստակ չունիս իմ ստա՞կս ուրկէ է, դուն արջառ, տուն, ամէն ինչ ունիս. ես ոչինչ ունիմ։ Քու

հացդ դուն կը պատրաստես, ես ստիպուած եմ իմինս գնել։ Շաբաթը երեք բուլլի կը վճարեմ միայն հացի համար։ Տուն պիտի երթամ եթէ հացը հատած է, մէկ ու կէս բուլլի ես պիտի տամ։ Դրամս անպատճառ վճարելու եմ»։

Կօշկակարը մօտեցած էր փոքրիկ մատուռի մը, ուր ճամբան դարձուածք մը կ'առնէր։ Հեռուն նայեցաւ և կարծես պատին մօտիկը աչքերուն ճերմակ բան մը երեցաւ։ Մութը կոխել սկսած էր, ուստի աչքերը շփեց անգամ մը, սակայն այս անգամ ալ չկրցաւ առարկային ինչ ըլլալը ճշդել։

«Այդ տեղ քար չկար», խորհեցաւ «արդեօք դա՞ր՞ն մըն է, սակայն շատ սպիտակ է։ Ասկէ զատ մարդը հոտ ի՞նչ բան ունի»։ Կօշկակարը մօտեցած ըլլալով հիմա որոշակի կրնար տեսնել։ Յիշաւ մարդ մըն էր ան, կամ մեռած էր կամ ողջ, վախով համակուած խորհիլ սկսաւ, «Մէկը սպաննած ու մերկացուցած ըլլալու է զինքը՝ և այս վիճակին մէջ հոս ձգած։ Եթէ քովը երթալով վերցնեմ, գըլխուս փորձանք կուգայ վերջը»։

Սկսաւ ճամբան շարունակել ու անկիւնը անցաւ։ Մարդը այլևս չէր տեսնուիր։ Մատուռին քովէն բաւական հեռանալէ վերջ, ետին նայեցաւ անգամ մը ու տեսաւ որ մարդը նստած կը շարժէր և կարծես իրեն կը նայէր։ Կօշկակարը ալ աւելի վախցաւ և խորհեցաւ. «Ի՞նչ ընեմ, ճամբաս շարունակեմ թէ քովը երթամ։ Տէրը գիտէ թէ ո՞վ է այս մարդը և հոս ի՞նչ կ'ընէ։ Ու եւ օգտակար նպատակի չի կրնար ծառայել։ Եթէ քովը երթամ, թերեւս վրաս յարձակի և վնասէ ինծի, այն ատեն ի՞նչ ընեմ։ Իսկ եթէ չի յարձակի, ի՞նչ օգուտ կրնամ ունենալ իրեն։ Ինչ որ ուղեր նեղութեան ենթարկուիլ մերկ մուրացիկի մը համար։ Գիտեմ գլխուս գալիքը...

պէտք պիտի ըլլայ մերկանալ բոլոր ունեցածէս և անոր տալ. Աստուծոյ օգնութեամբ այս տեղէն հեռանայի...» :

Փութով կը լառաջանար: Մատուռէն բաւական մը հեռացած էր արդէն, և ահա, խիղճը սկսաւ զինքը տանջել... ճամբուն մէջտեղը կանգ առաւ:

«Ի՞նչ կ'ընես, Սիմոն, ըսաւ ինքնիրեն, նեղութեան ենթարկուած և մահամերձ վիճակի մէջ մարդ մը կայ, ու դուն վախնալով, կ'առնես կը քալես... արդեօք հարուստ ես, և կը վախնաս որ քեզ կը կողոպտեն. Սիմոն, իմաստուն ընթացք չէ՛ այս»:

Բ.

Սիմոն մարդուն մօտեցաւ և ուշադիր ակնարկով մը քննեց զայն. երիտասարդ էր ան ու առողջ կազմըւած քոնէր. մարմնոյն վրայ ու է վէրք չկար, միայն թէ սառած և վախցած երեւոյթ մը ունէր. ընկճուած երեւոյթով մը նստած էր և կարծես, գըլուխը վեր վերցնելու ու Սիմոնին երեսը նայելու ուժ չունէր. Սիմոն աւելի՛ մօտեցաւ: Մարդը կարծես յանկարծ արթնցաւ, գլուխը վեր վերցուց, աչքերը բացաւ և Սիմոնին նայեցաւ: Այդ ակնարկը պատճառ եղաւ որ Սիմոն անծանօթը սրէր. հանեց տաքուկ կօշիկները, հանեց մէջքի գօտին ու կօշիկներուն վրայ դրաւ. վերարկո՞ւն ալ հանեց,

— Խօսելու ժամանակ չէ՛, շուտով հագի՛ր ասոնք, ըսաւ Սիմոն, ու մարդուն ձեռքէն բռնելով՝ ոտքի հանեց զայն:

Տեսաւ որ սրունքները պնդակազմ էին, մարմինը մաքուր ու բարեձև. գէմքն ալ գրաւիչ էր: Վերարկուն մարդուն ուսերուն վրայ դրաւ. և որովհետեւ ան վերարկուն թեւերը չի կրցաւ գտնել, օգնեց ու

հագցուց, գօտիով ալ մէջքը լաւ մը պատառեց. գլխարկը հանելով մարդուն գլուխը դրաւ, սակայն իր գլուխը մօրի սկսաւ:

— Ճաղատ գլխուս վրայ մազ չունիմ, սակայն ան երկար մազեր ունի... այս տրամաբանութենէն յետոյ գլխարկը հանեց ու դարձեալ իր գլուխը դրաւ, «Աղէկ կ'ըլլայ որ կօշիկներս ալ հագցնեմ», ըսաւ ինքնիրեն, ու մարդը գետնին վրայ նստեցնելով, կօշիկները հագցուց. այս ալ լմնցնելէ վերջ, ըսաւ:

— Շարժէ՛, եղբայր, որպէսզի տաքնաս. մի՛ մըտաւր, այս բաները մեր ձեռքով չեն կրնար կարգադրուիլ...

Մարդը ոտքի ելաւ և յուզուած՝ Սիմոնին նայեցաւ, սակայն ո՛չ մէկ բառ կրցաւ արտասանել:

— Ինչո՞ւ չես խօսիր, ըսաւ Սիմոն, ձեռքդ հոս անցընելու չենք. պէտք է տուն երթալ. ա՛ռ սա դաւադանս, անոր կրթնէ, եթէ ինքզինքդ տկար կը զգաս. օ՛ն, զգաստացի՛ր...

Մարդը սկսաւ մեղմօրէն քալել. և մինչ ճամբէն վար կ'իջնէին, Սիմոն հարցուց.

— Ըսէ՛ տեսներք, ուրկէ՞ կու գաս:

— Այս կողմերէն չեմ:

— Այս կողմի մարդիկը կը ճանչնամ. ի՞նչպէս այս մատուռին մօտերը եկար:

— Չեմ կրնար ըսել:

— Մէկը քեզ վիրաւորե՞ց:

— Ոչ ոք զիս վիրաւորեց՝ ես Աստուծոյ կողմէ պատժուեցայ:

— Այդ սովորական ճշմարտութիւն մըն է. ամէն մարդ Աստուծա՛յ կը պատժուի, սակայն կերպով մը պէտք է ապրիլ. Ո՞ւր երթալ կ'ուզես:

— Ինծի համար ամէն տեղ մէկ է:

Սիմոն ապշահար կեցած էր. մարդը չարագործի մը

երեւոյթը չունէր, խօսակցութիւնը փափուկ էր. սա-
կայն իր մասին ու է յայտնութիւն ընելէ կը խուս-
սափէր շարունակ:

— Ինծի՞ ինչ իր ինքնութիւնը, կ'ըսէր Սիմոն
ինքնիրեն:

— Եթէ կ'ուզես, մեր տունը երթանք, ըսաւ Սի-
մոն. հոն կրնաս հանգչիլ և տաքնալ քիչ մը:

Սիմոն գէպի խրճիթ կ'երթար, օտարականն ալ
քովիկէն կ'ընկերանար. Հովը Սիմոնի շապիկին մէ-
ջէն անցնելով՝ դող կ'ազդէր:

— Ահա՛ աղուոր վերարկու մը, մենախօսեց Սի-
մոն. գիւղ գացի մորթէ վերարկու մը գնելու, քաֆ-
թանս ալ (երկայն լաթէ վերարկու մը, որ գիւղա-
ցիները կը հագնին) ձեռքէ հանեցի. ասկէ դատ,
հետս ալ մերկ մուրացիկ մը տուն կը տանիմ. կրնա՛
Մարթա, գոհ չպիտի մնայ...

Սիմոն, անհանգիստ զգաց ինքզինք, երբ Մար-
թան միտքը ինկաւ. օտարականին վրայ նայեցաւ
անգամ մը, և երբ յիշեց այն ակնարկը որ ան նեւ
տած էր իր վրայ՝ մատուռին մօտիկը, սիրտը ուժգին
կերպով բաբախել սկսաւ:

Գ.

Սիմոնին կիւնը կանուխ մը գործերը լմնցուցած,
վառելափայտը պատրաստած, ջուրը բերած, տղաքը
կերակրած՝ ինք ալ քիչ մը կերակուր կերած էր ու
նստած կը խորհէր՝ հացը այսօր կամ վաղը շաղուե-
լուն վրայ. Դեռ հացի մեծկակ կտոր մը կար:

— Եթէ Սիմոն հացը հոն կերաւ, կը խորհէր կիւնը,
և եթէ գիշերը քիչ ուտէ, վաղուան համար բաւա-
կան հաց պիտի մնայ: Մարթա հացը ձեռքին մէջ

դարձնելէ ու չափչփելէ վերջ ըսաւ. հացը այսօր չը
պիտի շաղուեմ, հացի մը ալիւր ունինք մինչև ուր-
բաթ պէտք է բաւեցնել:

Մարթա մէկդի դրաւ հացը և ամուսնոյն շապիկին
մէկ պատռուածքը կարելու համար սեղանին առջև
նստաւ. կարելու ատեն միտքը եկաւ ամուսինը, ու
անոր գնելիք ոչխարի մորթերը:

— Երանի թէ վաճառականը զինքը չը խաբէ...
բարի մարդուկս՝ շատ դիւրահաւան է. ինք ուրիշը
չի խաբեր, բայց տղայ մը իսկ կրնայ իր քիթէն բռ-
նել. ութը ընկալին կարեւոր գումար մըն է. աղ-
ւոր վերարկու մը կարելի է գնել անով. Այս ձմեռ
առանց վերարկուի նեղուեցանք: Ո՛չ գետեղերք
կրցանք երթալ ո՛չ ալ ուրիշ տեղ մը. ունեցածս
չունեցածս կը հագնէր դուրս կ'ելլէր. բաւական ա-
տենէ ի վեր մեկնած է, հիմա եկած ըլլալու էր. իմ
փոքրիկ աղաւնեակս չեմ յուսար որ գինովցած ըլլայ:

Մինչ Մարթա այսպէս կը մենախօսէր, դրանը ճը-
ռնչելը ու մէկու մը ներս մտնելը լսեց. ատեղը շա-
պիկին վրայ անցուց և գէպի նրբանցք յառաջացաւ:
Երկու մարդ տեսաւ. մէկը Սիմոնն էր. իսկ միւսը՝
օտարական գիւղացի մը, որուն գլուխը գլխարկ չը
կար ու հին կօշիկներ կը կրէր:

Մարթա վայրկենապէս օղիի հոտ առաւ ամուսնոյն
չունչէն. «Ահա՛ վախս իրականացաւ, գացեր լաւ մը
գինովցեր է», խորհեցաւ Մարթա. ծաւով տեսաւ,
որ «քաֆթանը» չէր հագած ու միայն վերարկուն
վրան կը տեսնուէր. ձեռքը բան մը չունէր, լուռ
կեցած էր և անհանգիստ երեւոյթ մը ունէր. կնոջ
սիրտը կոտորեցաւ:

— Ամբողջ դրամը օղիին է վատներ, թափառա-
շըջիկ գինեմոլի մը հետ խմելէ վերջ, հիմա ալ առեր
տուն է բերեր... խորհեցաւ Մարթա:

Մարթա թողուց որ սենեակէն ներս մտնեն. ինքն ալ անոնց ետեւէն մտաւ. տեսաւ որ, օտարականը երիտասարդ էր ու իրենց քաֆթանը կը կրէր: Քաֆթանին ներքե շապիկ չկար: Օտարականը սենեակ մտնելուն պէս, աչքերը գետին յառած՝ կեցաւ:

— Վախկոտ երեւոյթ մը ունի, աղէկ մարդ չերևնար, ըսաւ Մարթա իւրովի, ու փռուին մօտեցաւ խոփոս դէմքով: Հոն կեցաւ ու սկսաւ շարժումներ նին դիտել. Սիմոն չտեսնալու զարկաւ այս շարժումները և գլխարկը նստարանին վրայ դրաւ:

— Մարթա՛, մեղի քիչ մը ուտելու բան կուտաս, ըսաւ Սիմոն:

Մարթա գլուխը շարժելով, ակռաներուն մէջէն բաներ մը մրմռաց ու փռուին քովէն չի հեռացաւ: Սիմոն դիտեց որ կինը լաւ տրամադրութիւններու մէջ չէր գտնուեր: Զի նշմարել ձեւացուց և օտարականին ձեռքէն բռնելով:

— Նստէ, եղբայր, եկու՛՛ր ճաշենք, ըսաւ:

Օտարականը նստաւ նստարանին վրայ:

— Մարթա՛, բան մը չե՞ս եփած:

— Եփեցի, սակայն ո՛չ քեզի համար. օղին խելքդ թոցուցե՛ր է. դուրս ելար վերարկու մը գնելու, ու հիմա տուն կը վերադառնաս առանց վրայի քաֆթանիդ ու հետդ մերկ թափառաշրջիկ մը կը բերես. ձեզ նման գինովներուն ճաշ չունիմ:

— Կը բաւէ, Մարթա, ինչո՞ւ սանձարձակ լեզուիդ կուտաս. առաջին անգամ հարցո՛ւր, թէ ի՞նչ տեսակ մարդ է հետինս:

— Դրամը ի՞նչ ըրիր:

Սիմոն քաֆթանին գրպանէն դրամը հանեց ու սեւ զանին վրայ դրաւ:

— Ահա՛ դրամը. թրիվանօֆ պարտքը չի վճարեց. խոստացաւ վաղը վճարել:

Մարթա ա՛լ աւելի կատղեցաւ. Սիմոն վերարկուն չէր գնած, քաֆթանը մերկ մուրացիկին յանձնած և զանիկա առած հետը տուն էր բերած. դրամը պահելու համար շեղանին վրայէն քաշել առնելէ վերջ աւելցուց:

— Ճաշ չկայ. ես քու մերկ մուրացիկներդ չեմ կրնար կերակրել:

— Մարթա՛, կամ լեզուդ բռնէ, և կամ ինծի մը տիկ ըրէ:

— Գինով խենթէ մը, ի՞նչ խելացի խօսք կարելի է ակնկալել: Քեզ հետ չամուսնանալով ո՛րքան իմաստուն բան մը ըրած կ'ըլլայի, իմա՛ն. մայրս քանի մը կտոր ճերմակեղէն տուաւ ինծի, ծախեցիր, ու դրամը օղիի տուիր. դուրս ելար վերարկու մը գնելու համար, այդ դրամն ալ խմելիքի տուիր...

Սիմոն ուղեց բացատրել մարդուն ուր հանդիպած և օղիի համար քսան կոպէկ տուած ըլլալը. սակայն Մարթա զայրացած, մէկ բառ արտասանելու պատահութիւն չէր տար: Տասը տարի առաջ բոլոր պատահածներու տրդակը բացաւ և բառերը իրարու ետեւէ տեղացուց: Յանդիմանեց ու յանդիմանեց և վերջն ալ Սիմոնին վրայ խոյացաւ ու զգեստին թեւերը քաշքշելով, ըսաւ,

— Տո՛ւր սա վերարկուս, ատիկա վերջինս է. սակայն քու հո՞գդ է, կ'առնես, աղուոր մը կը հագնիս: Ծո՛ւտ ըրէ, տո՛ւր, թշուառակա՛ն շուն... սատաւ նան քեզ տանի:

Սիմոն վերարկուն մէկ թեւը հանելու վրայ էր: Մարթայի քաշքշելուն վրայ կարերը քակուեցան. Մարթա բռնութեամբ քաշեց հանեց զայն, գլխուն վրայէն նետեց ու գէպի դուռ յառաջացաւ. դուրս ելլելու վրայ էր, յանկարճ կեցաւ. երկու մտքէ էր. մէկ կողմէն կ'ուզէր վրէժը լուծել, միւս կողմէ՛ օտարականին ո՛վ ըլլալը կը փափաքէր հասկնալ:

Մարթա կանգ առաւ ու ըսաւ.

— Եթէ իրապէս լաւ մարդ մը ըլլար, մերկ չէր ըլլար. նոյն իսկ շապիկ մը չունի. հաւանաբար չաւրագործին մէկն է. ինչո՞ւ ուր գտնալդ չես ըսեր:

— Եկածէս ի վեր ջանացի այդ կէտը բացատրել, երբ մատուռին քովէն կու գայի, այս մարդը հոն սառած վիճակի մէջ գտայ. Ամառ չէ որ, մարդ մերկ նստի. Աստուած զիս իր մօտը առաջնորդեց, եթէ ոչ պիտի մեռնէր հոն. ի՞նչ ըսել էր պարտականութիւնս. ի՞նչպէս կրնայի գուշակել թէ՛ ի՞նչ էր պատահած այս մարդուն. ուստի, հազուեցուցի ու հոս բերի. մի՛ բարկանար Մարթա՛, ինչո՞ւ կը մեղանչես, ամենքս ալ պիտի մեռնինք... ջանանք իրարու սիրտ չի կոտորել...

Մարթա ուղեց զարձեալ յանդիմանել. սակայն, օտարականին վրայ նայեցաւ ու շուք. օտարականը անշարժ նստած էր նստարանին մէկ քովիկը:

Ձեռքերը խաչաձև դրած էր սրունքներուն վրայ, գլուխը կախ էր ու աչքերը գոց. Մարթա լուռ էր:

— Մարթա՛, ըսաւ Սիմոն, քու մէջ Աստուծոյ հոգին չկա՞յ.:

Մարթա լսեց այս բառերը. օտարականին վրայ ակնարկ մը նետեց և մէկէն ի մէկ սիրտը կակուղացաւ. Դուրս ելաւ, փռուին մօտ գնաց, Աման մը զրաւ սեղանին վրայ, մէջը քվաս (տեսակ մը հեղուկ) լեցուց, պահած հացի կտորն ու դգալ բերաւ:

— Ահա՛ կերակուրնիդ, ըսաւ Մարթա:

Սիմոն օտարականը քովը կանչեց. հացը ամանին մէջը փշրեց և սկսաւ ուտել:

Մարթա սեղանին մէկ անկիւնը նստած ու դէմքը

ձեռքին հանգչեցուցած, օտարականը կը քննէր:

Մարթա սկսաւ խղճալ անոր վրայ ու սիրել զայն. օտարականին մօայլ դէմքը յանկարծակի պայծառացաւ, աչքերը կնոջը ուղղեց ու ժպտեցաւ:

Ճաշերնին լմնցուցին. Մարթա սեղանը վերցուց, ու սկսաւ օտարականը հարցաքննել:

— Ո՞ւրկէ կու գաս:

— Այս կողմերէն չեմ.

— Ինչպէ՞ս եղաւ որ այդ ճամբուն վրայ ինկար:

— Չեմ կրնար ըսել:

— Մէկը քեզ կողոպտե՞ց:

— Ո՛չ... Աստուած զիս պատժեց:

— Եւ հոն, այնպէս մերկ պառկա՞ծ էիր:

— Այո՛, բոլորովին մերկ. սոսկալի կը մտէի. Սիմոն զիս տեսաւ ու վրաս դիմաց. քաֆթանը հանեւ լով ինծի հագցուց և զիս տուն առաջնորդեց, Հոս դուն զիս կերակրեցիր և մեղքնալով խմելու ջուր տուիր ինձ: Ասոր համար Աստուած քեզ անպատճառ պիտի վարձատրէ:

Մարթա ոտքի ելլելով, պատուհանին մէջէն առաւ Սիմոնի կարկտուած հինցած շապիկը և օտարականին տուաւ. Տաբատ մը գտաւ՝ ան ալ տուաւ:

— Ա՛ռ, ըսաւ, կը տեսնեմ թէ շապիկ մը իսկ չունիս, Հագի՛ր սա և ուղած տեղդ պառկէ:

Օտարականը քաֆթանը հանեց, շապիկը հագաւ և ձեղնայարկը ելնելով պառկեցաւ. Մարթա լոյսը մաւրեց քաֆթանին մէկ ծայրը վրան առաւ և ամուսնոյն քովիկը պառկեցաւ. Սակայն, ո՛չ կրցաւ քնանալ և ո՛չ ալ օտարականը մտքէն հեռացնել. Երբ կը մտածէր կերած հացի վերջին կտորին, հետեւալ օրը հաց չըլլալուն, օտարականին տուած տաբատին ու շապիկին մասին՝ անհանգիստ կ'զգար ինքզինքը. սակայն, երբ միտքը կ'իյնար օտարականին ժպիտը, սիրտը կը հրճուէր ուրախութեամբ:

Մարթա երկար ատեն անքուն մնաց, վերջը վերջը հասկեցաւ թէ Սիմոն ալ չէր քնանար և քաֆթանը վրան կը քաշէր։

— Սիմոն, ըսաւ Մարթա, հացի վերջին կտորը կերանք և վաղուան համար հաց չեմ շաղած. ի՞նչ պիտի ընենք. դրացի Ամէլիայէն քիչ մը բան փոխ առնե՞մ, ի՞նչ կ'ըսես։

— Որքա՛ն ատեն որ ողջ ենք, անօթի չպիտի մըսնանք, պատասխանեց Սիմոն։

Կինը ձայն չի հանեց ու խորհիլ սկսաւ. յետոյ աւելցուց.

— Աղէկ մարդ մը կ'երեւայ, սակայն իր մասին ինչո՞ւ բան մը չի յայտնար։

— Ինծի այնպէս կու գայ, որ չի կրնար։

— Ինծի նայէ Սիմոն, մենք ուրիշներուն կու տանք, ուրիշները մեզի ինչո՞ւ չեն տար։

Սիմոն պատասխան մը չկրնալով գտնել, ըսաւ.

— Կը բաւէ, ա՛լ չը խօսինք։

Եւ միւս կողմը դառնալով, սկսաւ քնանալ։

Ե

Հետեւեալ առաւօտուն. Սիմոն արթնցաւ. տղաքը տակաւին կը քնանային. կինը դրացիին գացած էր քիչ մը հաց փոխ առնելու համար. Օտարականը իր հին չապիկով ու տաբատով նստարանին վրայ նըստած կը նայէր ու դէմքը երէկուէն աւելի՛ պայծառ էր այսօր. Սիմոն ըսաւ.

— Բարեկա՛մս, ստամոքսը հաց և մերկ մարմինը զգեստ կ'ուզէ. Բու ապրուստդ շահելու ես. ձեռքէդ ի՞նչ կու գայ տեսնենք։

— Ոչինչ գիտեմ։

Սիմոն զարմացած, աւելցուց.

— Մարդ կամքի միջոցաւ ամէն ինչ կրնայ սովորիլ։

— Մարդիկ կ'աշխատին, ես ալ կ'աշխատիմ։

— Անունդ ի՞նչ է։

— Միքայէլ է։

— Լա՛ւ. եթէ քու ինքնութեանդ մասին ու ե յայտնութիւն չես ուզեր ընել, այդ քու գիտնալիք բանդ է, սակայն, ապրուստդ շահելու ես. Եթէ ինձ նման աշխատիս, կը խոստանամ քեզ պահել։

— Աստուած քեզ վարձատրէ. կ'ուզեմ սովորիլ. ցոյց տուր ընելիքս։

Սիմոն դերձանը առաւ, մատներուն մէջէն քաշեց և մոմոտելու կերպը ցուցուց։

— Տե՛ս, դժուար չէ։

Միքայէլ դիտեց. յետոյ դերձանը ոլորեց մատներուն մէջ և յաջողեցաւ մէկ անգամէն նմանցնել ու ծայր մը շինեց։

Սիմոն ցոյց տուաւ ներքին և արտաքին ներփառները իրարու փակցնելու կերպը. Միքայէլ ա՛յս ալ անմիջապէս հասկցաւ. վարպետը յետոյ սովորեցուց ասեղ անցընելու և կարելու ձեւը. Միքայէլ շուտով այս ալ սովորեցաւ. կօշկակարը ինչ որ ցուցուց Միքայէլ անմիջապէս իւրացուց և երեք օրուան մէջ սկսաւ գործել այնպէս, որ իբր թէ ամբողջ կեանքին մէջ կօշկակար եղած ըլլար։

Անդադար կ'աշխատէր. քիչ կ'ուտէր և երբ գործը կ'աւարտէր, լո՛րիկ նստելով վեր կը նայէր. Բիչ անգամ փողոց կ'ելնէր. պէտք եղածին չափ միայն կը խօսէր. ո՛չ կը խնդար և ո՛չ ալ կը կատակէր. միայն մէկ անգամ խնդալը տեսան ան ալ առաջին իրիւկունը՝ երբ կինը կերակուր տուաւ։

Օրեր ու շաբաթներ իրարու յաջորդեցին ու ամբողջ տարի մը սահեցաւ անցաւ: Միփայել Սիմոնի տան մէջ կը բնակէր ու անոր համար կ'աշխատէր: Սիմոնի աշակերտին համբաւը տարածուեցաւ: Մարդիկ կ'ըսէին թէ Միփայելի նման կոկիկ, զօրաւոր կօշիկներ շինող չկար: Ամէն կողմէ Սիմոնի կը գիւմէին կօշիկներու համար, այս պատճառաւ ան սկսաւ հարստանալ:

Զմեռ օր մը Սիմոն և Միփայել նստած կ'աշխատէին: Երեք ձիով ու զանգակներով բալխիր մը կանգ առաւ հիւղակին առջև. պատուհանէն դուրս նայեցան ու տեսան որ բալխիրին վրայէն մարդ մը ցատկելով դուռը կը բանար: Մորթէ վերարկուի մը մէջ փաթթուած ազնուական մը դուրս ելաւ կառքէն և դէպի Սիմոնին հիւղակը յառաջացաւ: Մարթա վազեց դուռը բացաւ. ազնուականը ծռելով դռնէն անցաւ. երբ ուղիղ կեցաւ գրեթէ ցեղունին կը դպէր գլուխը. կարծես սենեակին կէսը լեցուց:

Սիմոն ոտքի ելնելով խոնարհութիւն մը ըրաւ և օտարականին նայեցաւ զարմացմամբ. անոր նման մարդ երբեք չէր տեսած: Ինք մարմնապէս նիհար էր, Միփայել ալ նիհար էր, Մարթա չորցած տարեխի կը նմանէր. այս մարդը կարծես ուրիշ աշխարհէ մը կուգար. դէմքը պայծառագեղ էր ու գիրուկ, վիզը ցուրի մը վիզին: Կը նմանէր ու երկաթէ կաղմ ունէր:

Ազնուականը կանոնաւոր շնչառութիւնը վերստացաւ, վերարկուն հանեց, նստարանին վրայ նստաւ ու ըսաւ.

— Վարպետը ո՞վ է մէջերնիդ.

Սիմոն յառաջ անցնելով ըսաւ.

— Ես եմ բարձրապատիւ տէ՛ր.

Ազնուականը խօսքը ծառային ուղղելով պոռաց.

— Թէօտօր, կաշին ներս բեր:

Ծառան ծրար մը ձեռքը ներս վազեց. ազնուականը ծրարը առաւ սեղանին վրայ դրաւ:

— Բա՛ց, պոռաց.

Ծառան ծրարը բացաւ. ազնուականը մատովը կաշին յուցնելով ըսաւ.

— Կօշկակար, մտիկ ըրէ՛, կը տեսնե՞ս այս կաշին:

— Այո՛, բարձրապատիւ տէ՛ր.

— Ինչ տեսակ կաշի ըլլալը կրնա՞ս ըսել.

Սիմոն անգամ մը շօշափեց կաշին ու աւելցուց.

— Ընտիր կաշի է.

— Միամիտ արարած հարկաւ ընտիր կաշի է.

Կեանքիդ մէջ այսպիսի կաշի տեսած չես. գերմանական կաշի է ու քսան բուպլի կ'արժէ:

Սիմոն ապշտահար կակազեց. «Ո՞ր կրնայի տեսնել այս օրինակ կաշի».

Աղէ՛կ, աղէ՛կ, ոտքիս յարմար կօշիկներ պիտի կրնա՞ս շինել այս կաշիէն.

— Կրնամ շինել, բարձրապատիւ տէր.

— Օ՛ր, կրնա՞ս, լա՛ւ, ըսաւ ազնուականը, աղէկ նկատի առ թէ՛ որո՛ւ համար պիտի շինես այս ոտանամանները և թէ որպիսի սուղ կաշիէ մը. այնպէս պէտք է շինես որ առանց ճաթեցնելու կամ ձեւափոխելու կարենամ տարի մը հագնիլ: Եթէ կրնաս, առ կաշին և կտրէ զայն, եթէ չես կրնար ըսէ և մի՛ վատնիր կաշին. արդ, ահա կ'աղբալարեմ, եթէ կօշիկները ճաթին կամ տարիէ մը առաջ իրենց ձեւը կորսնցնեն, քեզ բանտարկել պիտի տամ. իսկ եթէ չի ճաթին կամ չը հիննան, աշխատութեանդ համար տա՛ր բո՛ւ պլի պիտի տամ:

ՄԱՐԴԻԿ ԻՆՉՈ՞Վ Կ'ԱՊՈՐՆ

Սիմոն շուարած ինչ ըսելը չէր գիտեր. Միքայէլ ինչ դարձաւ նայեցաւ և արմուկովը մշտելով փրսփըսաց, «Գործը վրաս առնե՞մ»։ Միքայէլ գլուխը շարժեց, հասկցնել ուզելով՝ «Այո, ա՛ռ»։

Սիմոն հաւանեցաւ զոյգ մը կօշիկ շինել, որ մէկ տարի առանց ձաթելու կամ ձեւափոխուելու, պիտի հագնուէր։

Ազնուականը հրամայեց ծառային աջ ոտքը քաշել և ոտքի ոտնամանը դուրս հանելով գետինը դրաւ։

— Ա՛ռ նայիմ ոտքիս չափը, ըսաւ։

Սիմոն տասնեւթը մատնաչափ երկար թուղթ մը կտրելով տարածեց. գետինը նստաւ, ձեռքերը գոգնոցին սրբեց, ազնուականին գուլպաները չաղտոտելու համար և սկսաւ չափը առնել. ներքանը չափելէ վերջ, երբ կարգը եկաւ բումբին, թուղթը կարճ եկաւ։ Սրունքը, բումբին տեղը, գերանի մը պէս հաստ էր։

— Հոգ տար, որ սրունքին տեղը նեղ չընես։

Սիմոն ոտքի ելաւ ուրիշ թուղթի կտոր մը աւելցընելու համար. ազնուականը նստած տեղը ոտքին մատները կը շարժակէր գուլպաներուն մէջ և միեւնոյն ատեն հիւզակին մէջի մարդիկը կը գիտէր. Միքայէլը աչքին զարկաւ։

— Ս,ս ո՞վ է, ըսաւ։

— Գործաւորս է, կօշիկները ան պիտի շինէ։

— Լա՛ւ. նայէ՛ ուրեմն, ըսաւ ազնուականը, Միքայէլին, ջանա՛ զանոնք աշպէս մը շինել, որ տարի մը գիմանան։

Սիմոն դարձաւ նայեցաւ և տեսաւ, որ Միքայէլ փոխանակ նորեկին նայելու, անկէ անդին գտնուող բան մը կը գիտէր. Միքայէլ նայեցաւ ու նայեցաւ, յանկարծ ժպտեցաւ և ամբողջ գէմքը ճառագայթեց։

— Ի՞նչ բանի վրայ կը ծիծաղիս, ապուշ, պոռոց

ազնուականը, աւելի աղէկ է որ հոգ տանիս և ոտնամանները ժամանակին լինցնես։

— Որոշեալ ժամուն անոնք պատրաստ պիտի ըլլան. ըսաւ Միքայէլ։

— Բաւական է։

Ազնուականը ոտնամանները և մուշտակէ վերարկուն հագաւ, ծայրերովը լաւ մը փաթթուելէ վերջ գէպի դուռը յառաջացաւ. սակայն, մոռնալով ծռիլ, գլուխը դրան վերի մասին զարկաւ։

Ազնուականը հայոյեց և գլուխը շփեց. յետոյ, բալխիւրը մտնելով հեռացաւ. Անոր մեկնելէն վերջ, Սիմոն ըսաւ։

— Ահա՛ քեզի ցուլ մը, զոր չես կրնար թակով մը սպաննել. գլխովը դրան գերանը խորտակեց, բայց բանի տեղ չի դրաւ։

— Այսպէս ապրելով անշուշտ կը գիրնան ու կը խորհիմ, որ նոյնիսկ մահը այդ մեծ մսի կտորին բան մը չկրնար ընել, պատասխանեց Մարթա։

է.

Քիչ վերջ, Սիմոն Միքայէլին ըսաւ։

— Գործը վրանիս առինք, պէտք է ջանանք որ նեղութիւն չստեղծենք. կաշին թանկագին է և ազնուականը չարամոյն. զգոյշ ըլլանք, սխալ չընենք. դո՛ւն առ չափերը, աչքերդ աւելի ճկուն են և հիմա դուն ինձմէ աւելի՛ ճարտար ես. կտրէ՛ կաշին իսկ ես երեսները պիտի լրացնեմ։

Միքայէլ հնազանդեցաւ. առաւ կաշին, տարածեց զայն սեղանին վրայ, երկուքի ծալլեց, առաւ զաւնակը և սկսաւ կտրել։

Մարթա եկաւ և զիտեց զայն, ու ըրածը տեսնեւ

լով զարմացաւ. Մարթա, որ կօշկաշինութիւնը գիտէր, դիտեց որ Միքայէլ յորթը ոչ թէ ոտնամաններու, այլ մուճակներու համար կը կտրէր, ուղեց խօսիլ, սակաւն խորհելէ վերջ, ըսաւ ինքնիրեն. —

— Թերեւս ես չեմ գիտեր թէ ինչպէս կը շինեն մարդոց կօշիկները, կարծեմ թէ Միքայէլ աւելի աւելի գիտէ, չեմ ուղեր միջամտել:

Երբ ամէն բան կտրեց, առաւ դերձանը և սկսաւ կարել, ոչ թէ զոյգ կարով, ինչպէս կը կարեն, այլ մուճակներու համար գործածական պարզ կարով. Մարթա նորէն զարմացաւ, բայց դարձեալ չուղեց միջամտել: Միքայէլ անընդհատ մինչև կէս օր կարեց: Յետոյ Սիմոն եկաւ և տեսաւ որ Միքայէլ ազնւականին բերած կաշիէն մուճակներ շինեց էր, սկսաւ քրթմնջել:

— Միքայէլ ի՞նչպէս եղաւ որ շուարեցաւ, ամբողջ տարի մը մեր հետը ապրեցաւ, սխալ մը չըրաւ, իսկ հիմա այսօրինակ սխալ մը գործեց: Ազնուականը ոտնամաններ ապսպրեց և Միքայէլ առանց ներբանի մուճակներ շինելու և այսպէսով կաշին պարապ տեղ վառներ է: Ի՞նչ պատասխան պիտի տամ մարդուն. ասոր նման ուրիշ մորթ ալ չեմ կրնար գտնել...

— Ի՞նչ ըրեր ես, բարեկամս, ըսաւ Միքայէլին, զիս փճացուցիր. մարդը կօշիկներ ապսպրեց, և դուն ի՞նչ շինեցիր ես:

Դեռ խօսքը աւարտած չէր, երբ դուռը ուժգին կերպով զարնուեցաւ. պատուհանէն նայեցաւ. մէկը եկած էր ձիով և ձին կը կապէր. դուռը բացին. ազնուականին ծառան էր. ներս մտաւ:

— Բարի լոյս:

— Բարի լոյս... Ի՞նչ կ'ուզես:

— Տիրուհիս զրկեց զիս, ոտնամաններուն համար... ազնուականը ա՛լ ոտնամաններուն պէտք չունի, մեռա՛ւ:

— Մի՛ ըսեր:

— Զեր տունէն մեկնելէ վերջ, իր տունը հասնելէն առաջ՝ բալխիրին մէջ մեռաւ. երբ տուն հասանք, դուրս հանեցինք և տոպրակի մը պէս գետնին վրայ տարածեցինք. բոլորովին մեռած և սառած էր. դժուարաւ կրցանք զայն բալխիրէն դուրս հանել Տիկինը զիս ձեզի զրկեց ըսելու. — «Ըսէ՛ կօշկակարին որ ոտնամանները ապսպրող և կաշին ձգող մարդը՝ անոնց այլևս պէտք չունի, և ապսպրէ որ այդ նոյն կաշիէն ննջեցեալին համար մուճակներ շինեն, և սպասէ՛ մինչև որ պատրաստ ըլլան և զանոնք քեզի հետ տուն բեր»:

Ահա՛ այս է գաւլուս պատճառը:

Միքայէլ սեղանին վրայէն կաշիին կտորները ժողովեց, զանոնք ծրար մը ըրաւ. առաւ մուճակները որոնք բոլորովին լմնցած էին, իրարու մէջ անցուց, զանոնք իր գոգնոցովը սրբեց և երիտասարդին երկնցուց: Երիտասարդը առաւ զանոնք:

— Մնաք բարո՛ւ, վարպետնե՛ր, և բարի յաջողութիւն...

Ը.

Տարի մը անցաւ, երկու տարիներ անցան. հիմա Միքայէլ հինգ տարի է ի վեր Սիմոնին հետ կ'ապրէր. առաջուան պէս կ'ապրէր: Ոչ մէկ տեղ կ'երթար. պարապ նիւթերու վրայ չէր խօսեր և բոլոր այս ժամանակամիջոցին, երկու անգամ ժպտեցաւ. անգամ մը՝ երբ Մարթա իրեն կերակուր տուած էր, և երկրորդ անգամ՝ երբ ազնուականը սենեակին մէջ նստած էր:

Սիմոն շատ գոհ էր իր գործաւորէն և այլևս չէր հարցներ անոր, թէ ուրկէ՞ եկած էր:

Իր միակ վախճան էր որ, Միքայել կրնար գինքը թողուլ։ Օր մը, տունը նստած էին, Մարթա կաթսան կը տաքցնէր, տղաքը նստարաններուն վրայ կը խաղալին և պատուհանէն դուրս կը նայէին։ Սիւմոն գործիքը կը սրցնէր պատուհանի մը առջև, իսկ Միքայել, միւս պատուհանին առջև նստած՝ կրունկ մը կը բարձրացնէր։

Տղաքներէն մէկը նստարանին վրայէն վազելով, Միքայելին քով եկաւ և անոր ուսերուն վրայ ծռելով պատուհանէն դուրս նայեցաւ։

— Հօրեղբայր Միքայել, ըսաւ տղեկը, նայէ՛, վաճառականի մը կիներ մեզի կուգայ երկու փոքրիկ աղջիկներով։ աղջիկներէն մին կաղ է։

Հաղիւ թէ տղան այս լուրը տուած էր, Միքայել անմիջապէս իր ձեռքին գործը վար դրաւ, դարձաւ դէպի պատուհանը և փողոցն ի վեր նայեցաւ։ Սիւմոն ապշեցաւ։ Միքայել երբէք դուրս նայելու սովորուած թիւն չունէր։ սակայն հիմա կարծես պատուհանին փակած էր և բանի մը կը նայէր։ Սիւմոն ալ դուրս նայեցաւ։ տեսաւ կոկիկ հագուած կին մը, որ շիտակ իր դուռը կը յառաջանար։ Երկու փոքր աղջիկներուն ձեռքերէն բռնած էր ան։

Սուշտակէ վերաբերուներ և գլուխներնուն վրայ ալ շալեր ունեցող պզտիկները այնքա՛ն իրարու կը նմանէին, որ դժուար էր զանոնք իրարմէ զանաւ զանել։ Բայց մին կաղ էր և այդ բանը քալած առ տներ կ'երեւէր։ Կինը սանդուխներէն վեր ելլելով նրբանցքը մտաւ, դուռը գտնելով մզկակը վերցուց և ներս մտաւ։

— Բարի լո՛յս վարպետներ։

— Բարի եկաք, ի՞նչ բանի պէտք ունիք։

Կինը սեղանին քովը նստաւ, երկու փոքրիկ աղջիկները ամօթխած, իր ծռնկերուն կը փարէին։

— Կ'ուզեմ որ այս փոքր աղջիկներուն կաշիէ ոտնամաններ շինէք գարնան համար։

— Շատ լաւ։ երբէք այնքան փոքրը չինած չենք, բայց կրնանք շինել, ծայրերը կաշիէ՞ թէ լաթէ՞ ըլլան։ Հոն է Միքայելը ամէն բան ձեռքէն կուգայ։ Սիւմոն դարձաւ Միքայելին նայեցաւ և տեսաւ որ ան իր գործը մէկ կողմ նետած՝ ուղղակի պզտիկ աղջիկներուն կը նայէր։ Սիւմոն զարմացաւ։ Իրաւ է որ պզտիկ աղջիկները գեղեցիկ էին սև աչուկներով, գիրուկ և վարդագոյն ազուրը վերաբերուներ ու թաշկինակներ ունէին, բայց այսուհանդերձ Սիւմոն չէր հասկնար թէ Միքայել ինչո՞ւ զանոնք այնքան ուշադրութեամբ կը քննէր, իբրեւ թէ ճանչնար զանոնք։ Սիւմոն ապշահար՝ գինր որոշելու համար սկսաւ կնիջ հետ խօսիլ։ սակարկութիւնը լմնցնելէ վերջ չափերը պատրաստեց։ Կինը փոքրիկ կաղ աղջիկը իր գիրկը առաւ և ըսաւ։

— Այս փոքր աղջնակէն երկու չափ առ. մին զաւարուած ոտքէն և երեք հատ ալ միւս ոտքէն. իւրենց ոտքերը յարանման են. անոնք երկուորեակներ են...

Սիւմոն չափերը առաւ և փոքրիկ հաշմանդամին վրայ նայելով ըսաւ։

— Այսքան գեղեցիկ մանուկ մը, ինչպէ՞ս ասանկ եղաւ. ասա՞նկ ծնաւ։

— Ո՛չ ըսաւ կինը, իր մայրը ճգմեց զինքը։

Մարթա փափաքելով գիտնալ թէ ո՛վ էր կինը և տղաքը որո՞ւն էին, խօսակցութեան մէջ մտաւ և հարցուց։

— Դուք իրենց մայրը չե՞ս։

— Ո՛չ փոքրիկ տիտուհի, իրենց մայրը չեմ, ոչ ալ անոնց մէկ աղգականը։ Անոնք բոլորովին անծանօթներ էին ինծի. զանոնք որդեգրեցի։

— Գու զաւակներդ չըլլալով հանգերձ զանոնք այսքան կը սիրե՞ս.

— Ինչպէ՞ս չը սիրեմ. երկուքն ալ լանջքիս վրայ սնուցի. զաւակ մը ունէի բայց Աստուած առաւ ձեռքէս. Անոր վրայ այնքան հոգ չունէի, որքան ունիմ ասոնց վրայ:

— Որո՞ւն տղաքներն են ասոնք:

Թ.

Կինը խօսիլ սկսաւ և պատմեց անոնց ամբողջ պատմութիւնը:

— Վեց տարի առաջ, ըսաւ, այս երկու տղաքները մէկ շաբթուան մէջ որբացան: Հայրը երեքշաբթի օր թաղուեցաւ, մայրը ուրբաթ օր մեռաւ. իրենց հօրը մահէն երեք օր վերջը ծնան և մայրերին իրենց ծնելէն հոգ օր մը իսկ չապրեցաւ: Այդ ժամանակ ամուսնայս հետ քաղաքը կը բնակէինք: Դրացիներ էինք, իրենց հիւղակը մերինին քովէ էր, Հայրերնին մենակեաց գիւղացի մը՝ անտառէն փայտ կտրելով կ'ապրեցնէր իր ընտանիքը: Օր մը վրան ծառ մը ինկաւ, և աղիքները դուրս թափեց. հազիւ թէ տուն բերած էին զանի, հոգին աւանդեց: Նոյն շաբթուան մէջ Կինը երկուորեակներ ծնաւ - այս պղտիկ աղջիկները - . ան բոլորովին միայնակ էր, խեղճութեան և միայնութեան մէջ, մէկը չունէր իրեն օգնող:

«Մենաբերութեան ժամանակ միայնակ էր. միայնակ էր նաեւ մահուան ժամուն: Յաջորդ առաւօտ զացի տեսնելու համար թէ ինչպէս էր, պաղած ու կարծրացած գտայ զայն. մեռած ատեն գլորուած էր այս պղտիկ աղջկան վրայ զինքը ճգմած և ոտքը գալարած էր. Դրացիները եկան շտապով, լուացին

մարմինը ու դուրս հանեցին և դագաղ մը շինելով թաղեցին զինքը: Անոնք ամէնքն ալ բարի մարդիկ էին. բայց մէջտեղը երկու փոքրիկ աղջիկներ կաւին. ի՞նչ պիտի ընէին զանոնք, ես կայի միայն որ նորածին մը ունէի. ութը շաբթէ ի վեր կաթ կուտայի տղուս. ուստի, ժամանակի մը համար փոքրիկ աղջիկները առի Գիւղացիները մէկտեղ ժողւեցան և զանոնք ինչ ընելու մասին խորհեցան, խօսեցան և յետոյ ինծի ըսին.

— Մարիա՛, ատեն մը զանոնք պահէ և մեզի ժամանակ տուր խորհելու և բան մը որոշելու:

«Զանոնք սնուցանել չկայ և կը մտածէի թէ, կաղը սնուցանելու հարկ չկար. բնաւ չէի կրնար յուսալ թէ՛ ան կրնար ապրիլ. Բայց յետոյ ինքնիրենս ըսի. «Ինչո՞ւ պղտիկ հրեշտակին հոգին տառապի». խղճացի վրան և զայն ալ կերակրեցի. այսպէս, երեքն ալ կաթովս սնուցի. Երիտասարդ և առողջ էի այն ատեն, և Աստուած այնքա՛ն առատ կաթ տուաւ ինծի, որ չէի գիտեր թէ՛ աւելին ի՞նչ ընելու էի. Երկուքը միեւնոյն ատեն կը գիեցնէի, իսկ երրորդը կ'սպասէր. երբ մին կ'շտանար, երրորդը կ'առնէի: Այսպէս, Աստուած թող տուաւ որ երեքն ալ սնուցանեմ:

«Մահչա երկու տարեկան չեղած մեռաւ. Աստուած անկէ ի վեր ինծի զաւակ չի պարգեւեց. մեր նիւթական վիճակը բարեւաւուեցաւ և հիմա մենք վաճառականին հետ աղօրիքը կը բնակինք. լաւ կը շահինք և աղէկ կ'ապրինք. Զաւակ չունիմ. առանց այս տղաքներուն ինչպէ՞ս միայնակ պիտի կրնամ ապրիլ, ինչպէ՞ս կրնամ դադրիլ զանոնք սիրելէ... Անոնք ինծի համար այն են, ինչ որ է մեղրամոմը մոմին համար»:

Կինը մէկ ձեռքովը կաղ աղջիկը կուրծքին վրայ

սեղմեց, իսկ միւս ձեռքովը իր այտերէն վար հոսող արցունքը սրբել։ Մարթա հառաչեց ու ըսաւ։

— Հին առած մը կայ որ շատ ճիշդ է։

«ՄԱՐԴԻԿ ԿՐՆԱՆ ԱՌԱՆՑ ՀՕՐ ԿԱՆՄՈՐ ԱՊՐԻԼ, ԲԱՅՑ ԱՌԱՆՑ ԱՍՏՈՒԾՈՅ, ԵՐԲԵՔ»։

Երբ այսպէս իրենց մէջ կը խօսակցէին, Միքայէլին նստած անկիւնէն լոյս մը ելաւ՝ կայծակի մը շողիւնին նման, ու ամբողջ սենեակը լուսաւորեց։ ամենքն ալ իրեն նայեցան։ տեսան որ ձեռքերը ծունկերուն վրայ ծալած նստած էր և դէպի վեր կը նայէր ու կը ժպտէր։

Ժ .

Կինը տղաքներուն հետ մէկտեղ մեկնեցաւ։ Միքայէլ նստարանէն ելաւ, գործը վար դրաւ, հանեց գոգնոցը, հնակարկատին ու անոր կնոջը առջին խոնարհութիւն մը ըրաւ և ըսաւ։

— Մնաք բարո՛վ, տանուտէրներ, Աստուած ինծի ներած է։ Դո՛ւք ալ ինծի ներեցէք, եթէ սխալ մը գործեցի։

Տեսան որ Միքայէլէն լոյս մը կը ցոլար։ Սիմոն ոտքի ելաւ, Միքայէլին առջև խոնարհեցաւ և ըսաւ։

— Կը տեսնեմ, Միքայէլ, որ դուն սովորական մարդ մը չես, և ես չեմ կրնար վար գնել կամ հարցափորձել քեզ, այսու հանդերձ, միայն սա հարցունքներուս պատասխանէ։ — «Ինչո՞ւ երբ քեզ գտայ և տուն բերի, տխուր էիր, և ինչո՞ւ երբ Մարթա ուստիք տուաւ քեզի, իրեն նայելով՝ ժպտեցար և անկէ վերջ աւելի՛ զուարթ եղար։ Յետոյ, երբ աղանդականք եկաւ ոտնամաններ ապսպրելու համար, երկրորդ անգամ ինչո՞ւ ժպտեցար ու աւելի՛ զբարթացար։ Եւ հիմա, երբ կինը՝ պղտիկ աղջիկները

բերաւ, ինչո՞ւ երրորդ անգամ ժպտեցար և այնքան խանդավառ եղար։ Ըսէ՛ ինծի, Միքայէլ, ինչո՞ւ քեզմէ այսպիսի լոյս մը կը ցոլայ և ինչո՞ւ երեք անգամ ժպտեցար։

Միքայէլ ըսաւ։

— Լոյս կը ցոլայ ինձմէ, որովհետեւ պատժուած էի և հիմա Աստուած ներած է ինծի։ Երեք անգամ ժպտեցայ, որովհետեւ ինձմէ պահանջուած էր Աստուծմէ երեք բառեր սովորիլ։ հիմա այդ երեք բառերը գիտեմ։ առաջին բառը սովորեցայ երբ կինդ խղճաց վրաս։ ուստի առաջին անգամ ժպտեցայ։ Երկրորդ բառը սովորեցայ, երբ հարուստ մարդը ոտնամաններ ապսպրեց։ ուստի, նորէն ժպտեցայ։ և հիմայ, երբ պղտիկ աղջիկները տեսայ, երրորդ և վերջին բառը սովորեցայ։ ուստի երրորդ անգամ ըլլալով ժպտեցայ։

— Ըսէ՛ ինծի Միքայէլ, ըսաւ Սիմոն, ինչո՞ւ Աստուած պատժեց քեզ, և ի՞նչ են այդ բառերը։

— Աստուած պատժեց զիս, որովհետեւ իրեն չի հնազանդեցայ։ երկնքի մէջ հրեշտակ մըն էի։ Աստուած զրկեց զիս, որպէս զի կնոջ մը հոգին առնեմ։ երկիր իջայ և տեսայ կինը՝ միայնակ ու հիււանդ։ երկուորեակներ ծներ էր։ երկու աղջիկներ։ և կինը տեսաւ զիս, հասկցաւ։ և լալով ըսաւ։ «Հրեշտակ՝ Աստուծոյ, նոր թաղեցին ամուսինս։ Ժառ մը ինկաւ վրան... այս որբերու հոգը տանող քոյր մը կամ մայր մը չունիմ։ հոգիս մի՛ առնեք։ Թո՛ղ տուր որ զաւակներս մեծցնեմ ու ոտք հանեմ...»։

Կնոջ խնդրանքը կատարեցի և Աստուծոյ քով վերադարձայ և ըսի։ «Չէի կրնար կնոջ հոգին առնել։ Խեղճը նորածիններ ունէր։ անոնք ինչպէ՞ս կրնային առանց ծնողքի ապրիլ...»։

«Աստուած ըսաւ ինծի։ — «Ետ դարձի՛ր, և մօրը

հոգին ա՛ռ. մինչև որ երեք բառեր չը սովորիս, երկինք մի՛ վերադառնար. պիտի սովորիս, թէ «ի՞նչ կայ մարդոց մէջ», «ի՞նչ տրուած է մարդոց» և «մարդիկ ինչո՞վ կ'ապրին...»:

«Երկիր իջայ և մօրը հոգին առի. Նորածինները կուրծքէն ինկան, անշունչ մարմինը անկողնին մէջ գլորուեցաւ և պզտիկներէն մէկուն ոտքը գալարեց: Գիւղէն վեր բարձրացայ, ջանացի հոգին Աստուծոյ տանիւ: մեծ հով մը պատեց զիս, թեւերս ինկան և տարուեցան: Հոգին միայնակ Աստուծոյ ելաւ, իսկ ես երկիր ինկայ, ճամբուն եղերքը, մատուռին մօտ»:

ԺԱ.

Սիմոն ու Մարթա հասկցան հիմա, թէ զո՞վ կերակրած էին և ո՞վ էր իրենց հետ ապրողը. ուստի, վախէ և ուրախութենէ լացին. հրեշտակը աւելցուց.

— Մարդկային պէտքերուն անգիտակ՝ միայնակ ու մերկ կը կենայի. չէի գիտեր թէ ինչ կը նշանակէին անօթութիւն, աղքատութիւն կամ ցուրտ. Սառած ու սոված, դաշտին մէջ Աստուծոյ համար կառուցւած մատուռ մը տեսայ. խորհեցայ հոն ապաստանիլ. բայց մատուռին դուռը գոց էր. հովէն պատսպարուելու համար, մատուռին պատին տակ նստայ. իրիկունը վրայ հասաւ. անօթի էի և ցուրտէն կը սառէի. փողոցի վարի կողմէն մարդու մը գալը լսեցի. ձեռքին մէջ զոյգ մը կօշիկ ունէր և ինքնիրեն կը խօսէր. մարդ ըլլալէս ի վեր առաջին անգամն էր որ մարդկային դէմք կը տեսնէի. այս մարդուն դէմքը զիս սոսկումով լեցուց. զինքը չտեսնելու համար անդին դարձայ. լսեցի որ ան ինքնիրեն կը խօսէր. ցուրտէն պաշտպանուելու, կնոջը և զաւակներուն ապրուստը ճարելուն վրայ. Մտածեցի, որ ես ցուր-

տէն ու անօթութենէ պիտի կորսուիմ ու այս մարդը տար պահող վերարկու մը, և իր ընտանիքին հաց ճարելու միջոցներուն վրայ կը խորհի, ան չի՛ կշնար օգնել ինծի: Մարդը զիս տեսնելով, խոփուեցաւ և ա՛լ աւելի սոսկալի երեւոյթ մը առաւ. երբ անցաւ ու հեռացաւ, յուսահատեցայ. յանկարծ տեսայ որ ետ դարձաւ. նայեցայ, առաջուան մարդը չէր, առաջ դէմքին վրայ մահ կար, հիմա՝ կեանք... Քովս եկաւ, հագուեցուց և իր տունը տաքաւ զիս: Երբ տուն հասանք, զիմացնիս ելաւ կին մը և խօսիլ սկսաւ. կինը մարդէն աւելի՛ սոսկալի էր. ան զիս ցուրտին մէջ ձգել ուղեց եթէ այդպէս ըրած ըլլար, վստահ եմ թէ պիտի մեռնէր. ամուսինը, յանկարծ Աստուծոյ անունը յիշեց և կինը անմիջապէս փոխուեցաւ. երբ մեզի ուտելիք տուաւ և քաղցրութեամբ վրաս նայեցաւ, այն ատեն տեսայ, որ կնոջ դէմքին վրայ այլևս մահ չկար, այլ կենդանութիւն, ու իր մէջ Աստուած տեսայ. Այն ատեն, Աստուծոյ սովրեցնել ուզած առաջին բառը յիշեցի. «Պիտի սովորիս թէ ի՞նչ կայ մարդուն մէջ»: Հասկեցայ որ մարդուն մէջ ս էր կար. ուրախացայ, որովհետեւ Աստուած արդէն սկսած էր ինծի յայտնել, ինչ որ խոստացած էր, ու առաջին անգամն ըլլալով ժպտեցայ. Բայց տակաւին ամէն բան չէի կրնար հասկնալ. չէի գիտեր թէ՝ «Մարդոց մէջ ի՞նչ բան տրուած չէր, և թէ մարդիկ ինչո՞վ կ'ապրէին»:

«Ձեզի հետ տարի մը ապրած էի երբ մարդ մը ոտնամաններ ապսպրելու եկաւ՝ որոնք տարի մը առանց մաշելու պիտի հագնուէին. իրեն նայեցայ և յանկարծ իր ետեւը ընկերս՝ մահուան հրեշտակը կեցած տեսայ. ինձմէ զատ հրեշտակը տեսնող չեղաւ. բայց ես զինքը կը ճանչնայի և գիտէի որ արեւը մարը մտնելէն առաջ, ան հարուստ մարդուն հոգին պիտի

առնէր: Մտովի կ'ըսէի. «այս մարդը տարուան մը համար պատրաստութիւն կը տեսնէ և չը գիտեր որ իրիկուն չեղած պիտի մեռնի»: Ասոր վրայ Աստուծոյ երկրորդ բառը լինեցի, «ի՛նչ տրուած չէ մարդոց»: Գիտնալով արդէն թէ ի՛նչ կար մարդոց մէջ, հիմա գիտէի նաեւ թէ մարդոց ի՛նչ տրուած չէր. մարդոց տրուած չէր գիտնալ թէ ի՛նչ բաներու պէտք ունէին իրենց մարմիններուն համար: Եւ երկրորդ անգամ, ժպտեցայ. Ուրախ էի որ հրեշտակ ընկերս տեսած էի, ուրախ էի որ Աստուծոյ իր երկրորդ բառը ինծի յայտնած էր: Բայց այսուհանդերձ ամէն բան չէի կրնար հասկնալ: Չէի հասկցած թէ «մարդիկ ինչո՞վ կ'ապրին»: Սպասեցի ու սպասեցի մինչև որ Աստուծոյ իր երրորդ բառը ինծի յայտնեց: Եւ վեցերորդ տարին պզտիկ երկուորեակ աղջիկները երբ եկան, ճանչցայ զանոնք և իմացայ թէ անոնք մահու ընէ ի՞նչպէս ազատուած էին: Երբ ասոնք լսեցի սկսայ խորհիլ. «Մայրը մանուկներուն մասին զգացած սէրէն մղեալ աղաչած էր ու համակերպած էի»: Խորհած էի թէ մանուկները առանց հօր կամ մօր չէին կրնար ապրիլ: Այսուհանդերձ օտարական մը զանոնք գիեցուցած և մեծցուցած էր: Քիչ առաջ երբ կ'իյնը իրենը չեղող մանուկներուն վրայ լացաւ և երբ տեսայ անոնց հանդէպ ունեցած քաղցրութիւնը, իր անձին մէջ ճանչցայ կենդանի Աստուածը և գետցայ թէ «մարդիկ ի՛նչով կ'ապրին»: Այլ եւս զգացի թէ Աստուծոյ իր վերջին բառը յայտնած ու ներած էր ինձ:

Ասոր վրայ երրորդ անգամ ժպտեցայ:

ԺԲ.

Հանդերձները ինկան հրեշտակին մարմինէն և լոյսի այնպիսի՝ պայծառութեամբ մը շրջապատուեցաւ, որ անկարելի էր անոր նայիլ: Հնչեղ ձայնով մը խօսեցաւ ու այնպիսի՝ տպաւորութիւն մը գործեց, որ իբր թէ ան վերի երկինքներէն կու գար:

Հրեշտակը ըսաւ.

— Ինքզինքին հոգ տանելով չէ որ մարդս կ'ապրի, այլ սիրով: Մօրը կարողութենէն վեր էր գիտնալ թէ մանուկները իրենց կեանքին համար ի՛նչ բաներու պէտք ունէին: Ու է մարդու տրուած չէ՝ գիտնալ, իրենց կենդանի մարմիններուն համար կօշիկներու և կամ իրիկուան գիակին համար մուճակներու պէտք ունենալնին: անձիս հոգ տանելով չէր որ ողջ մնայի, այլ օտարականի մը և անոր կնոջը սրտին մէջ սէր գտնուելով խղճացին վրաս ու սիրեցին զիս: Որքերը իրենք իրենց վրայ խորհելով չէր որ ողջ մնային, այլ որովհետեւ օտար կնոջ սրտին մէջ սէր կար, և նա խղճաց ու սիրեց զանոնք: Բովանդակ մարդկութիւնը կ'ապրի ոչ թէ ինք իր վերայ հոգ ընելով, այլ մարդուն մէջ գոյութիւն ունեցող սիրով:

«Առաջ գիտէի որ Աստուծոյ կեանք տուած է մարդոց և կ'ուզէ որ ապրին. հիմա ուրիշ բան մը գիտեցայ: Սովբեցայ որ Աստուծոյ մարդոց առանձին ապրիլը չուզեր. ուստի, նա չի յայտնիր իւրաքանչիւր մարդու իրեն համար պէտք եղածը: Աստուծոյ կը փափաքի որ մարդիկ միութեամբ ապրին. այլ պատճառով անոնց յայտնած է միայն այս բաները, որոնց բոլոր մարդիկ պէտք ունին և ամէնուն՝ միասնաբար:

«Մարդոց անանկ կ'երեւայ թէ իրենք իրենց վրայ
հոգ տանելովն է որ կ'ապրին, սովորեցայ որ իրա-
կանութեան մէջ անոնք մի միայն ս ի ը ո վ կ'ապ-
րին: Ան որ սիրոյ մէջ կ'ապրի, Աստուծոյ մէջ
կ'ապրի և Աստուած իր մէջը, որովհետեւ Աստուած
սէր է»:

Հրեշտակը Աստուած փառաբանեց և հիւղակը իր
ձայնին թրթռումներէն դղրդեցաւ:

Եւ տանիքը բացուելով կրակէ սիւն մը երկրէն
երկինք բարձրացաւ: Սիւնն իր կնոջը և զաւակ-
ներուն հետ գետինը ինկաւ: Եւ հրեշտակին ուսե-
րէն թեւեր բուսնելով, ան երկինքներու մէջ համ-
բարձաւ:

Ու երբ Սիւնն իր աչքերը վեր առաւ, հիւղակը
առաջուանին նման կանգուն դտաւ և սակայն հոն
իւրմէ, կնոջմէն և իր երկու զաւակներէն զատ ու-
րիշ մէկը չկար:

Վ Ե Ր Զ

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0325175

14.164

ԳԻՆ 2 Ե. Դ.

Adresse : H. BURAT

Alexandrie (Egypte)